Magiczny Kraków

Trasa Historii Podgórza

2010-11-09

Po I. rozbiorze Polski Kraków pozostał w granicach Rzeczypospolitej, ale Wisła stała się rzeką graniczną. Podgórze, dotychczas przedmieście miasta Kazimierza, położone na terenach zajętych przez Austrię, uzyskało od jej władz prawa miejskie w r. 1784 i zaczęło się szybciej rozwijać gospodarczo od podupadłego w 2. poł. XVIII w. Krakowa.

Trasa zaczyna się przy moście J. Piłsudskiego. W tym rejonie od wieków istniała przeprawa przez Wisłę (a dokładniej przez jej odnogę zwaną najpierw Zakazimierką, a potem Nową Wisłą). W 1801 r. wzniesiono most im. Księcia Karola i wylotu dzisiejszej ul. Brodzińskiego, a po zniszczeniu przez powódź - kolejne, w tym drewniany w latach 1844-50, zwany "podgórskim". W r. 1933 ukończono budowę stalowego mostu istniejącego do dziś, noszącego imię Marszałka Piłsudskiego, łączącego ul. Krakowską i Legionów.

Przez ul. Przy Moście przechodzimy do ul. Staromostowej, Bodzińskiego i początku ul. Józefińskiej, gdzie już w średniowieczu miała powstać murowana zabudowa przedmieścia Kazimierza. Część parterów i piwnic domów przy ul. Brodzińskiego 1 i 3 pochodzi z XVII w. W XVIII w. powstało w tym rejonie szereg zajazdów o formie nawiązującej do dworków, które do dziś stanowią o zachowanym po części krajobrazie Podgórza, np. przy ul. Józefińskiej 2, zajazd "Pod Lwem" przy ul. Józefińskiej 4. Charakterystyczna, położona nad Wisłą, jest "Kamienica Paryska", wzniesiona ok. 1906 r.

Trasa prowadzi ul. Józefińską i Targową do pl. Bohaterów Getta (dawnie pl. Zgody). W pobliżu, przy ul. Nadwiślańskiej, powstała w r. 1899 elektrowania podgórska (a więc 6 lat wcześniej niż w Krakowie), ktorej dominantą w krajobrazie Podgórza jest komin fabryczny. Z kolei rejon ul. Na Zjeździe, to obszar dawnych budynków składnicy soli wielkickiej i nie istniejącego portu rzecznego.

Pl. Bohaterów Getta kojarzy się głównie z tragedią krakowskich Żydów w latach II wojny światowej. W 1941 r. hitlerowcy utworzyli w tej części Podgórza "Jűdischer Wohnbezirk", Żydowskiej Dzielnicy Mieszkaniowej, otoczonej murem (fragmenty zachowały się przy ul. Lwowskiej i na zapleczu szkoły przy ul. Limanowskiego). Na terenie zamieszkałym dotychczas przez 3-4 tys. mieszkańców musiało się pomieścić ok. 20 tys. Żydów. W r. 1942 dwukrotnie organizowano akcje wysiedlania mieszkańców getta, a 13 i 14 III 1943 r. nastąpiła likwidacja getta. Pl. Bohaterów Getta stanowił miejsce gromadzenia Żydów kierowanych następnie w stronę obozu koncentracyjnego "Płaszów" lub na stację kolejową, skąd wywożono ich do obozów zagłady.

Na rogu ul. Targowej i pl. Bohaterów Getta znajduje się Muzeum Getta w dawnej aptece "Pod Orłem". Apteka ta była jedyną działającą na terenie getta, a wspomnienia jej właściciela - T.Pankiewicza, zawarte w książce "Apteka w getcie krakowskim", są dokumentem świadczącym o tragedii, jaka rozgrywała się w getcie i na pl. Zgody.

W pobliżu pl. Bohaterów Getta (aczkolwiek poza trasą), przy ul. Lipowej 4, znajdowała się Fabryka Naczyń Emaliowanych, kierowana przez Oskara Schindlera, gdzie zatrudniano więźniów obozu

koncentracyjnego "Płaszów". Dzieje uratowania grupy więźniów stanowiły fabułę filmu "Lista Schindlera", skutkiem czego wielu turystów trafia też na ul. Lipową.

Kierujemy się dalej ul. Limanowskiego w stronę Rynku Podgórskiego. Dominuje nad nim neogotycki kościół św. Józefa z lat 1905-09 projektu Jana Sas-Zubrzyckiego. Przy Rynku znajdowały się również dworki-zajazdy, m.in. "Pod Jeleniem" (pod nr. 12), "Pod Czarnym Orłem" (nr 13), a przy ul. Limanowskiego 5 - "Pod Kotwicą". Warto też zwrócić uwagę na okazały gmach dawnego Ratusza Podgórskiego, wzniesionego w poł. XIX w.

Stąd niedaleko już do pl. Niepodległości. I wojna światowa zakończyła się 11 XI 1918 r., lecz wyzwalanie Krakowa spod panowania austriackiego rozpoczęło się wcześniej i to właśnie od strony Podgórza: w nocy 30/31 X 1918 r. kolejarze wstrzymali austriackie transporty wojskowe, a polskie oddziały niepodległościowe pod dowództwem por. Antoniego Stawarza przejęły koszary przy ul. Kalwaryjskiej i Wielickiej. Stąd ruszyły na druga stronę Wisły, aby 31 X 1918 r. o godz. 11,25 przejąć austriacki odwach przy Wieży Ratuszowej na Rynku Głównym.

Od pl. Niepodległości, gdzie niegdyś stały koszary z placem ćwiczeń i ujeżdżalnią, przechodzimy do Parku im. Wojciecha Bednarskiego, założonego po części na dawnych terenach kamieniołomów. Park nosi imię radnego i wybitnego działacza społecznego Podgórza z XIX w. Przez park dochodzimy do pl. Lasoty. Stała tu niegdyś miejska szubienica, ale dziś otoczenie ul. Parkowej to miejsce koncentracji willi świadczących o realizacji - na początku XX w. - na Podgórzu idei "miasta-ogrodu" (willa przy pl. Lasoty 2 należała do Bednarskich; w wilii przy pl. Lasoty 3 mieszkał por. Stawarz).

Stąd, idąc ul. por. Stawarza, dochodzimy do kościółka św. Benedykta, z XI-XII w. (obok znaleziono m.in. fragmenty rotundy z X-XI w., co może sugerować istnienie tu w średniowieczu nawet książęcej siedziby) oraz austriackiego fortu nr 31 "Św. Benedykt". Jest to najstarszy zachowany fort dawnej Twierdzy Kraków wzniesiony w latach 1853-56 w formie tzw. baszty maksymiliańskiej.

Ścieżka prowadzi w dół wzdłuż fragmentu zachowanego tylko w części Starego Cmentarza Podgórskiego (spoczywają tu m.in. Edward Dembowski i burmistrzowie Podgórza) do charakterystycznej barokowej figury Boga Ojca przy skrzyżowaniu ul. Powstańców Wielkopolskich i Wielickiej, od której wzięła nawet nazwę część Podgórza. W pobliżu, przy ul. Wielickiej 2, zachował się zajazd-dworek "Pod św. Benedyktem" z XVIII w., gdzie w 1918 r. stacjonowały wojska austriackie. Jego zdobycie przez oddział por. F.Pustelnika zapoczątkowało wyzwalanie Krakowa z rąk zaborcy.

Stąd bocznymi uliczkami wspinamy się w stronę widocznego Kopca Krakusa. Kopiec ten (jeden z czterech w Krakowie) datowany jest na VIII w. i powszechnie uważany jest za mogiłę legendarnego założyciela Krakowa. Zarówno z łąki u stóp Kopca, jak i z jego szczytu roztacza się piękna panorama na Kraków.

Wg legend Kopiec nasypali poddani księcia Krakusa nosząc ziemię w rękawach. Na tę pamiątkę we wtorek po Wielkanocy odbywało się u stóp Kopca święto "Rękawka". Gdy obok Kopca Krakusa Austriacy wznieśli w XIX w. fort nr 33 "Krakus" (zburzony w 2.poł. XX w.) - zwyczaj przeniesiono w rejon kościoła św. Benedykta, gdzie jest nadal obchodzony.

Magiczny Kraków

Przy Kopcu Krakusa kończy się obecnie trasa Historii Podgórza z uwagi na zagrożenia, jakie stwarza wędrówka skrajem urwisk dawnego kamieniołomu "Liban". Planowane jest jednak przełożenie trasy tak, aby można było bezpiecznie osiągnąć tereny hitlerowskiego obozu koncentracyjnego "Płaszów", działającego w latach 1942-45.

Ocenia się, że w obozie więziono jednocześnie ok. 20 tys. osób - Polaków, Żydów, Romów, wykorzystywanych przede wszystkim jako siła robocza. Trafiali tu Polacy z ulicznych łapanek i Żydzi z gett, wysyłani w większości do obozów zagłady (ostatni transport do Auschwitz wyruszył 14 I 1945 r., a więc 4 dni przed wyzwoleniem Krakowa przez wojska 1. Frontu Ukraińskiego). W egzekucjach na terenie obozu zginęło ok. 8 tys. ludzi. Pamięć pomordowanych uczczono, ustawionym na dawnych szańcu austriackim, gdzie dokonywano egzekucji, pomnikiem przy ul. Kamieńskiego.